

SFINȚI MARTIRI DACO-ROMANI DIN SECOLUL IV LA DUNĂREA DE JOS*

ION IONESCU**

În toamna anului 1971, în comuna Niculițel, județul Tulcea, s-au descoperit în cripta subterană a unei foste bazilici paleocreștine, datată în sec. IV-V, scheletele a patru martiri creștini din sec. IV, decapitați și așezați în coșciuge de lemn, astăzi complet putrezite. Din inscripția în limba greacă din interiorul criptei cunoaștem numele celor patru martiri: Zotikos, Attalos, Kamasis, Philippos. Prin hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, din 20 iunie 1992, ei sunt sărbătoriți ca sfinți martiri la 4 iunie. Astăzi, moaștele lor sunt așezate, spre cinstire, în biserica mănăstirii Cocos din apropiere, în jud. Tulcea.

Numele celor trei martiri: Zotikos, Attalos, și Philippos sunt tipic grecești. Pe Kamasis, după Emilian Popescu, nu este întâlnit decât în unele inscripții latine, sub forma Camasius, sau Camasus, în Italia¹.

Descoperirea de la Niculițel are o mare importanță pentru trecutul creștinismului românesc, daco-roman, fiindcă este pentru prima oară când se găsesc trupurile unor sfinți martiri pe pământul românesc și le cunoaștem și numele. Pentru trecutul creștinismului românesc, o deosebită importanță o reprezintă în special Sfântul Kamasis.

I. Șiadbei a arătat că „înainte de despărțirea definitivă a celor două imperii romane (începutul secolului al V-lea), unele cuvinte latine târzii, cum este *camasis ori dusii*, - *orutn*, ajung din vest în răsărit, păstrându-se în latina din Orient sub formele *camesis si dusi*².

Cele două timbre vocalice, *e* și *i*, fuseseră confundate de fapt în latina populară vorbită³. În româna comună veche, străromâna, a neaccentuat, din elementele latine ale limbii române (afară de *e* inițial), a trecut la *ă*, iar *e* accentuat, prin diftongul *ea* a trecut la *a*, de unde avem *cămeșă*, *cămeașă*, *cămașă*, (ar. *cămeașă*, alb. *kemishe*), din lat. *camisia*, it. *camicia*, fr. *chemise*. În română, vocala *ă* este împrumutată de latina populară dunăreană din limba populației autohtone, traco-dacă⁴. Evoluția dentalei *s* la *ș*

* Comunicare prezentată în limba franceză la Congresul internațional de studii onomastice la Universitatea din Leipzig în 1984.

** Băbana, județul Argeș.

¹ E. Popescu, *Inscripțiile din secolele IV-XIII descoperite în România*, București, 1976, p. 278.

² I. Șiadbei, în *Omagiu lui Iorgu Iordan*, București, 1958, p. 838.

³ Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, București, 1986, p. 104.

⁴ Grigore Brâncuș, *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române*, București, 1995, p. 73.

este tot de proveniență traco-dacă, cum o avem în hidronimele: *Argeș*, *Criș*, *Mureș*, *Someș*, *Timiș*. Sunetul *ș* era inexistent în greacă și latină.

Prezentarea lingvistic-etimologică duce la concluzia că ortografierea Kamasis, spre deosebire de ortografierea apuseană latină, din Italia, Camasius sau Catnasus, este ortografierea în limba greacă a unui antroponim daco-roman, *Cămaș*, pe care-l păstrăm până astăzi în limba română, în onomasticul *Cămășoiu*, *Cameșoiu* (*Cămaș* + suf. -*oiu*), așa cum avem ortografiat și pe *Dasios*, în lat, *Dasius*, de la autohtonul *daș* (= *miel de un an*), aflat și în ar. și mgl⁵. Sfântul Dasius, sărbătorit la 20 noiembrie, ostaș roman, de origine traco-dacă, a fost martirizat prin tăierea capului la 20 noiembrie 304, în cetatea *Durostorum* (Silistra, în Bulgaria).

Un alt sfânt martir de origine traco-dacă este și Dadas sau Dada, din satul Ozovia, din sudul Dobrogei, unde i s-a tăiat capul la 28 aprilie 304, martirizat împreună cu Sfinții Maxim și Cvintilian, sărbătoriți împreună la 28 aprilie. Numele Dada provine de la apelativul autohton *dadă*, atribuit unei femei mai în vârstă, sau unei surori mai mari, de origine traco-dacă, și nu din bg., ser., cum ni-l prezintă DLR și DEX.

Sfânt martir autohton este și *Sfântul Argeus*, cu numele de la apelativul autohton traco-dac *argea*⁶, care a fost martirizat la Tomis (Constanța), în Dobrogea, în timpul persecuției lui Licinius (308-321, mort la 324), împreună cu frații săi cu nume latinizate, *Narcissus* (Narcis) și *Marcellinus* (Marcelin - Marcel), sărbătoriți la 2 ianuarie, și ei de origine autohtonă, daco-romani.

Sfânt martir autohton este și *Quindeus* - *Chindeus*, *Cindeus*, al cărui nume, împreună cu al sfinților martiri *Chirillus* și *Tasius* (-*Dasius*), s-a aflat înscris în limba greacă pe o placă de calcar gălbui, descoperită de arheologul Ion Barnea în ruinele basilicii din Axiopolis (Hinog, Cernavodă), cetatea de nord, cu ocazia unor lucrări și adusă prin anul 1947 - la MNA, unde se păstrează, datată de la sfârșitul secolului al III-lea și începutul secolului al IV-lea, din timpul persecuției lui Dioclețian (284-305, mort 316). Se afirmă că originea numelui nu este clară (Emilian Popescu) și este pus în legătură cu *Quintus* (Ion Barnea). P. St. Năsturel consideră că numele românesc *Cânde* derivă de la „*Quindeas*“. De la *Candid*, *Chindeu* îl derivă și N. A. Constantinescu⁷.

Se impune o precizare etimologică. Numele grecesc *Quindeas*, în latinește este transcris *Quindeus-Chindeus-Cindeus*, ca și *Kirilos*, în latinește *Quirillus-Chirillus-Cirillus*. Prin închiderea lui *i* neaccentuat înaintea unei nazale în *ā* din epoca daco-romana (sec. II-VI) și cu *e* accentuat devenit în româna comună diftongul *ea*, avem românescul *Cânde*, care a fost martirizat, autohton daco-roman, sărbătorit la 26 aprilie. Grecesul *Quindeas* nu a reprodus în transcrierea greacă decât autohtonul daco-roman *Cânde(a)*, pe care-l păstrăm în limba română până astăzi ca nume de botez și în onomastică.

Cinstirea celor șapte Sfinți martiri daco-romani ne vorbesc despre o Biserică daco-romană martiră din secolul al IV-lea, la Dunărea de Jos, înainte de libertatea religioasă acordată de Sfântul Constantin cel Mare, prin edictul de la Milan din 313.

⁵ Pr. I. Ionescu, *Cuvântul daș*, în „*Limba Română*“, 6, 1989, p. 519-521.

⁶ I. I. Russu, *Etnogenezei românilor*, București, 1981, p. 251-252; Gr. Brâncuș, *op. cit.*, p. 22.

⁷ N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic român*, București, 1963, p. 27-30.